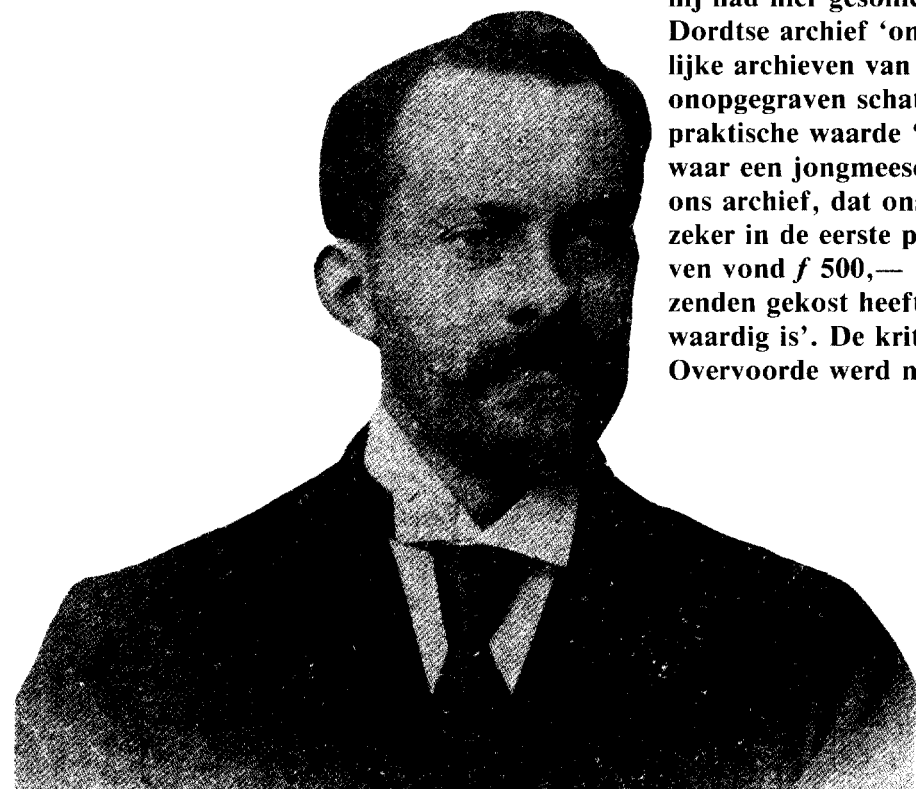

Mr. J. C. Overvoorde archivaris van Dordrecht 1892-1902

P. Schotel

De benoeming van de jonge jurist, bijna 27 jaar, Jacobus Cornelis Overvoorde tot archivaris van Dordrecht vond plaats na een pittige discussie. De raadsleden twijfelden niet aan zijn capaciteiten, maar een aantal van hen had nogal wat moeite met de uitbreiding van de werkzaamheden van de archivaris en de verdubbeling van zijn salaris. Vooral het raadslid Hoyer maakte zich nogal druk. Hij vond de verhoging van de wedde van de archivaris van *f* 500,— naar *f* 1.000,— per jaar belachelijk. Hij gaf er de voorkeur aan een gefortu-neerd man aan te trekken die de functie voor *f* 500,— erbij wilde doen uit interesse voor het Dordtse archief. Zijn voorkeur ging dus uit naar de numero twee op de voordracht. Crena de Jongh nam het voor Overvoorde op, hij had hier gesolliciteerd uit grote belangstelling voor het Dordtse archief 'ongetwijfeld een der belangrijkste stedelijke archieven van ons land, waarin wellicht nog vele onopgegraven schatten berusten'. Het archief heeft ook praktische waarde 'in belangrijke rechtsquaesties'. 'En waar een jongmeesch zijne gansche studie wil wijden aan ons archief, dat ons zo lief is, is een billijke bezoldiging zeker in de eerste plaats gewenscht'. Het raadslid Verhoeven vond *f* 500,— 'voor een academicus wiens studie duizenden gekost heeft te weinig, omdat de arbeider zijn loon waardig is'. De kritiek van Hoyer haalde niets uit en Overvoorde werd met 15 van de 20 stemmen benoemd.¹

Overigens blijkt uit de lijst met sollicitanten, die bewaard is gebleven, dat 105 personen een gooi naar deze functie hadden gedaan. Zij hadden de meest uiteenlopende beroepen: lithograaf, legerseergeant en boekhouder. Maar het 'mooiste' is wel het volgende: tegelijk met de functie van archivaris was ook die van havenmeester vacant. Twaalf man solliciteerden zowel naar de ene als naar de andere functie.² Dat komt vandaag aan de dag niet meer voor. Maar genoeg over de benoeming van Overvoorde, nu iets over zijn werk als archivaris.

Werkzaamheden

Januari 1892 begon hij zijn werkzaamheden in het oude stadhuis, waar toen nog de archieven berustten. Een van de eerste zaken die Overvoorde aanpakte was de bestrijding van het brandgevaar in het stadhuis en het opstellen van een ontzuimingsplan voor de archieven in geval van brand. Zijn plan werd in 1893 van kracht verklaard voor de hele secretarie. Aan het nijpend ruimtegebrek voor de archieven kon al in 1892 een oplossing gevonden worden: de cachots op de zolder van het stadhuis werden als bergplaats voor archieven in gebruik genomen. Overvoorde vond uiteraard een nieuw archiefgebouw wenselijk 'doch onder de gegeven omstandigheden is door de gemaakte verandering reeds veel verbeterd'.³

Zoals het een goed archivaris betaamde hield hij zich in de eerste plaats bezig met het opruimen, beschrijven en ordenen van de archivalia. In 1893 kwamen bij het opruimen van oude archieven die op de stadhuiszolder lagen de 'onopgegraven schatten' waar Crena de Jongh over had gesproken inderdaad boven water. Het is ongelooflijk wat er toen aan verloren gewaande stukken is gevonden. Om er maar een aantal van te noemen: bijlagen bij de thesauriersrekeningen 1750-1784, in totaal 104 bundels, met onder andere gegevens over de havenverbeteringen in 1753, 1759 en 1771. Notulen van het stadsbestuur 1727-1795, ingekomen brieven uit de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw. 'Belangrijke stukken over de stadsbelasting, de gemeene middelen, het stapelrecht, het armwezen, de desolate boedelkamer, de stadsheerlijkheden en de Krimpencerwaard'.⁴ Verder kunnen hier nog alleen middeleeuwse stukken uit het gildenarchief genoemd worden, want een volledige opsomming zou dit hele artikel vullen.

Overvoorde inventariseerde o.a. de

stadsarchieven over de periode 1795 tot 1813 en van 1813 tot 1851, respectievelijk 427 en 1416 inventarisnummers. Ook het archief van de gilden met 1112 inventarisnummers werd door hem geïnventariseerd. Zelfs voor mensen die niet uit eigen ervaring weten wat inventariseren van archieven inhoudt, is het goed voorstelbaar hoeveel werk er gaat zitten in het lezen, beschrijven en ordenen van duizenden archiefstukken. Verder beschreef hij de archiefbibliotheek en de prentverzameling die in 1898 en 1899 in druk verschenen. Dordrecht had niet voor niets een jurist aangesteld en het gemeentebestuur vroeg hem meerdere malen om advies. Zo bracht hij adviezen uit over de verhouding tussen Dordrecht en Dubbeldam in verband met een grenswijziging, de visrechten van de stad in de Merwede (toen had het dus nog zin om je daar druk over te maken!) en over het veer Dordrecht-Zwijndrecht.⁵

Een nieuw gebouw

In 1894 was het zover, het gemeentebestuur ging accoord met een nieuw gebouw voor het archief. Eerst dacht men aan het pand Groenmarkt 64, maar dat ging om ombekende redenen niet door. In april kwam het voorstel in B & W het archief in een pand aan het Grotekerksplein te huisvesten (tegenwoordig is daar de Dordtse Jazzsociëteit gevestigd).⁶ Het pand was ideaal voor het archief, aan drie kanten vrij en de vierde muur was dik genoeg om brand te weren. Ernaast was de woning voor de conciërge, die tevens als boekbinder fungeerde. Na de verbouwing en het droogstoken van het pand kon eind 1894 het archief van het stadhuis naar het Grotekerksplein verhuizen. Toch had het archief toen iets met de havendienst: in 1891 de gezamenlijk sollicitanten, nu in 1894 kwam het kantoor van de havenmeester, tijdelijk, in het archiefgebouw. Het is verder niet zo belangrijk maar het volgende feit geeft een aardig inzicht in de toenmalige werkzaamheden van het College van B & W. Uit de notulen van B & W blijkt dat wethouder Bos zich persoonlijk heeft beziggehouden met de overname van de zonnewering van de weduwe Volker ten behoeve van het nieuwe archiefgebouw.⁷

Het archief kreeg niet alleen een nieuw gebouw, de archivaris kreeg ook een andere instructie waarin zijn zelfstandigheid ten opzichte van de gemeentesecretaris groter werd.⁸

Door de verhuizing naar het Grotekerksplein kon ook de zaak van de oude

rechterlijke archieven aangepakt worden. In het kort zat het zo in elkaar. De archieven van schout en schepenen en andere rechterlijke colleges behoorden oorspronkelijk aan de stad. De reorganisatie van de rechterlijke macht in 1811 maakte de rechtspraak in Nederland tot een zaak van het rijk en dus ging het eigendom van de archieven van de oude rechterlijke colleges automatisch over naar het rijk. In 1894 berustten de oude rechterlijke archieven dan ook in het rijksarchief in Den Haag. Dat betekende voor Dordrecht een gevoelig verlies aan prestige en de onmogelijkheid om ter plaatse de oudste geschiedenis van Dordrecht te bestuderen. In 1895 begonnen de onderhandelingen met de rijksarchivaris opnieuw, nadat zij eerder waren vastgelopen op het ontbreken van een goed archiefgebouw. Deze duurden lang, bijna tot het einde van de eeuw, maar in 1899 werden zij met succes afgerond, Dordrecht erkende het eigendomsrecht van het rijk maar al de archivalia werden naar het Dordtse archief overgebracht.⁹

Het archief overbodig?

Ondanks al deze successen bleef het raadlid Hoyer niet stilzitten en ging door met zijn aanvallen op het archief. In 1894 stelde hij voor het archief op te heffen en de stedelijke archieven te concentreren in een universiteitsstad. 'Langs veel minder kostbare weg ware dan het belang der wetenschap en der Gemeente te dienen'. Hierbij moet vermeld worden dat hij zich uit principe tegen het archief verzette en het werk van Overvoorde waardeerde. De raad was het niet met Hoyer eens.¹⁰ In 1899 zag het er voor het archief ernstiger uit. Toen was het niet alleen Hoyer die op het archief wilde bezuinigen, maar ook Reus en Dicke omdat er toch ergens op de gemeentebegroting geschraapt moest worden. Van Tienen Jansse verdedigde het archief met verve en de raad stond als één man, daarvan was toen nog sprake, achter Overvoorde. Het voorstel van Reus en Dicke werd met 20 tegen 2 weggestemd.

Kende het ambtelijk bestaan van Overvoorde dan geen enkele rimpel? Zeker. In 1896 had hij een hooglopende ruzie met de opzichter van gemeentewerken A. van Beek. Beiden waren nauw betrokken bij de opgravingen van het klooster Eemsteyn in Zwijndrecht. Overvoorde moest daarover een rapport schrijven maar Van Beek weigerde hem, volgens Overvoorde, de benodigde tekeningen ter hand te stellen. Na veel vruchte-

loos aandringen schreef hij dat rapport zonder de tekeningen gezien te hebben. Hij deed daarvan melding in zijn jaarverslag van het archief dat op 26 april 1897 in de Dordrechtsche Courant verscheen, kennelijk vóór goedkeuring door B & W. Bovendien was het ook in de Nieuwe Rotterdamsche Courant verschenen. Op de eerst komende raadsvergadering, 30 april, leidde dat tot natuurlijk tot vragen. B & W beloven opheldering, maar hadden tot dan toe nog niets gedaan 'en dit vindt misschien voor een deel oorzaak in de afwezigheid van den heer Burgemeester gedurende de hele week'. Van het beloofde onderzoek is niets terug te vinden, maar dat is niet ongebruikelijk bij pijnlijke affaires. Het enige bewijs voor de activiteiten van het college in deze zaak is het ontbreken van de passages betreffende Van Beek in het verslag van het archief dat opgenomen is in het officiële jaarverslag van de gemeente. Ambtenaren behoorden hun ruzies niet in de openbaarheid te brengen en met gemeentewerken viel niet te spotten.

Een veelzijdig man

Overvoorde beantwoordde geenszins aan het stereotype beeld van de archivaris als een wat grijze teruggetrokken en zelfs mensenschuwe kamergelerde. Hij zocht de Dordtse burgerij op en probeerde met rondleidingen en tentoonstellingen de belangstelling voor het archief en de geschiedenis van Dordt op te wekken. Hij was ook één van de drijvende krachten in de commissie 'Tot Instandhouding van Oude Gebouwen binnen Dordrecht' die de eerste monumentenlijst van Dordrecht opstelde. Hij was ook een zeer modern man, hij was één van de oprichters van een wielersclub voor heren en dames en voorstander van vrouwenkiesrecht, waarop hij was gepromoveerd tot doctor in de rechten. Hij bleef helaas niet voor de Merwestad behouden, in 1902 vertrok hij naar Leiden waar hij de functie van gemeentesecretaris kon combineren met die van directeur van het museum 'De Lakenhal'. Toch bleef hij contact houden met Dordrecht, tot 1923 bleef hij nauw betrokken bij de restauratie van de Grote Kerk.

1. Notulen van de gemeenteraad 15 december 1891.
2. Notulen van B & W 7 december 1891, insertie 1538.
3. Verslag van de toestand van de gemeente Dordrecht 1892 bijlage B.
4. Idem 1893 bijlage B.
5. Gids voor het gebruik van de archieven en verzamelingen van de gemeentelijke archiefdienst Dordrecht. Dordrecht 1977 blz. 20.
6. Notulen van B & W 9 april 1894.
7. Notulen van B & W 23 en 30 april 1894.
8. Notulen van de gemeenteraad 25 juni 1895 inserties 235 en 237.
9. Verslag van de toestand van de gemeente Dordrecht 1899, blz. 27.
10. Notulen van de gemeenteraad 30 oktober 1894.
11. Idem 31 oktober 1899.